Vliv daňové uznatelnosti na výši technických rezerv tvořených českými a slovenskými pojišťovnami

Jan Hájek*

Abstrakt:

Článek pojednává o vlivu daňového hmotného práva na výši technických rezerv tvořených českými a slovenskými pojistnými institucemi. Konkrétně pomocí poměrových ukazatelů technických rezerv vůči pojistnému, respektive pasivům ověřuje, zda pravidla pro daňovou uznatelnost vytvořených technických rezerv mohly mít vliv na jejich výši zachycenou ve finančních výkazech pojistných institucí v České a Slovenské republice. Důvodem pro porovnání pojišťoven v těchto zemích byla zejména skutečnost, že na Slovensku byla po celé sledované období (2010–2018) výše uznatelných technických rezerv navázána na minimální povinnou výši dle Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/138/ES ze dne 25. listopadu 2009, zatímco v případě České republiky bylo možné tvořit daňově účinné technické rezervy v zásadě v jakékoliv ekonomicky odůvodnitelné výši. Výsledky provedené statistické analýzy naznačují vliv úpravy v daňovém právu na výši technických rezerv zachycených v účetnictví, tj. průměrné hodnoty poměru technických rezerv a pojistného jsou u českých pojišťoven významně vyšší oproti slovenským pojistným institucím, pro které byla daňová úprava striktnější.

Klíčová slova: Technické rezervy; Daň z příjmů právnických osob; Česká republika; Slovensko.

JEL klasifikace: H20, H26, K34.

1 Úvod

Technické rezervy lze *in genere* označit za nakumulovaný kapitál či fondy, které slouží ke krytí následných pojistných plnění (Hudáková a Adamko, 2016) vzniklých v důsledku nastání pojistné události. Bláhová a Majtánová (2009) dále upřesňují, že takto vzniklé finanční fondy jsou tvořeny z rizikové přírážky¹ či spíše pojistně-rizikové přírážky (aj. insurance premium) kalkulované na bázi pojistně-matematických schémat. Důvodem tvorby rezerv je přitom potřeba krytí nahodilých výkyvů na straně výdajů pojišťovny, neboť jednotlivé pojistné instituce poskytují

* Jan Hájek; Robert Bosch GmbH; Vysoká škola finanční a správní, Fakulta právních a správních studií, katedra správního práva a veřejné správy, Estonská 500, 101 00 Praha 10; Univerzita Karlova, Právnická fakulta, katedra finančního práva a finanční vědy, nám. Curieových 901/7, 116 40 Praha 1; ORCID ID: 0000-0002-3341-9436, <jan_hajek@centrum.cz>.

Článek vznikl při řešení studentského projektu č. 7427/2020/02 *Vnímání daní a pojistného na sociální zabezpečení v České a Slovenské republice* s využitím účelové podpory na specifický vysokoškolský výzkum Vysoké školy finanční a správní.

¹ Pojmosloví používané v zákoně č. 277/2009 Sb., o pojišťovnictví.

pojištěným produkt spočívající v poskytnutí určité výše finančních prostředků v případě nastání pojistné události, tj. skutečnosti, proti jejímuž výskytu se pojištěný chrání. Proto je i výše technických rezerv regulována zákonodárci v jednotlivých zemích či v případě Evropské Unie (dále jen „EU“) prostřednictvím sekundárního právního aktu, který upravuje nejnižší možnou výši technických rezerv platnou pro pojistné instituce působící v jednotlivých členských zemích EU. Ty se však mohou v případě požadavku na vyšší míru krytí pojistných rizik technickými rezervami rozhodnout upravit nad rámec sekundárního práva EU jejich limity přísněji v národních právních předpisech. V případě, že by totiž tato forma regulace zcela v právním řádu absentovala, *a limine* by pojištěný neměl žádnou jistotu, že pojišťovna bude schopna plnit, dojde-li k náhlému vzniku většího počtu pojistných událostí. *Sensu largo* je možné povinnost tvorby rezerv dovodit z jednoho z esenciálních účetních principů, a to zásady opatrnosti (aj. *conservatism*). Cílem však v tomto případě není ochrana pojištěného, že k výplatě pojistného krytí skutečně dojde, ale naopak věřitelů, jak uvádí Haller (2003), či spíše protekce všech uživatelů účetních dat, od nichž uživatelé oprávněně očekávají určitou míru spolehlivosti (Hellman, 2008). Přestože v rámci účetní doktríny došlo v posledních letech k zmírnění či odklonu od požadavku na striktní uplatnění zásady konzervativismu v účetních výstupech (Hellman, 2008), stále lze označit rezervy jako základní prostředek k zachycení budoucích událostí s významným dopadem na účetní závěrku pojistné instituce v běžném období, tak aby její jednotliví uživatelé nebyli uvedeni v omyl a neučinili tak nesprávná rozhodnutí na základě neúplných dat. Přestože cíl obou nastíněných úprav je odlišného charakteru, v zásadě vedou k totožnému výstupu co se týče povinnosti technickou rezervu vytvořit. Nelze nicméně dovodit či předpokládat, že by technické rezervy tvořené čistě dle (i) právní a (ii) účetní doktríny byly shodné co do jejich výše (blíže například England, Verrall a Wüthrich, 2019). V neposlední řadě může být výpočet technických rezerv ovlivněn externími faktory, a to pro následnou analýzu obsaženou v tomto článku, zejména úpravou technických rezerv v daňovém právu hmotném, tj. jejich odečitatelností od základu daně z příjmů právnických osob (Gläserová a Vávrová, 2013).

S účinností od 1.1.2020 došlo zákonem č. 364/2019 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti daní v souvislosti se zvyšováním příjmů veřejných rozpočtů, ke změně platné úpravy tvorby rezerv v zákoně č. 593/1992 Sb., o rezervách pro zjištění základu daně z příjmů (dále i jen „ZOR“). Novelizace daňového práva předmětným právním předpisem spočívala ve vypuštění specifické úpravy, dle níže byly veškeré rezervy vytvořené pojistnou institucí daňově účinným nákladem, a byla vložena úprava obecná, jenž umožňuje posoudit technické rezervy jako odečitatelné od základu daně z příjmů právnických osob pouze do výše vypočtené dle pravidel sekundárního právního aktu EU, v daném případě Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/138/ES ze dne 25. listopadu 2009 o přístupu

k pojišťovací a zajišťovací činnosti a jejím výkonu (dále i jen „směrnice Solvency II“). Uvedené rozhodnutí Ministerstva financí České republiky provést tuto úpravu v ZOR přitom vyvolalo značnou kritiku odborné a akademické veřejnosti, jež poukazovaly na skutečnost, že vyšší tvorbu technických rezerv je nutno vnímat pozitivně, neboť přispívá k větší stabilitě systému a zdravoti pojišťných institucí (například Matoušek, 2019, či Daňhel, 2019). Ministerstvo financí České republiky (dále i jen „MFČR“) přitom v reakcích na uvedenou kritiku opakovaně uvádělo, že původní právní úprava umožňuje „*daňovou optimalizaci v podobě odkládání zdanění*“ (MFČR, 2019).

Cílem tohoto článku je ověřit, zda mohla být výše technických rezerv tvořených českými pojišťnými institucemi ovlivněna úpravou obsaženou v zákoně č. 593/1992 Sb., o rezervách pro zjištění základu daně z příjmů, a to analýzou dat za období let 2010 až 2018 samostatně (s následným porovnáním) za pojišťné instituce se sídlem v České republice a Slovenské republice. Slovenská republika byla přitom vybrána s ohledem na geografickou, právní a historickou blízkost a zároveň z důvodu, že po celé sledované období byla odečitelnost technických rezerv od základu daně navázána na výpočet dle pojišťně-právních předpisů respektive právě dle směrnice Solvency II. Vzhledem k tomu, že úprava v českém daňovém právu hmotném byla mnohem benevolentnější, lze očekávat, že v průběhu sledovaného období docházelo ze strany českých pojišťných institucí k vykazování vyšší úrovně technických rezerv, tj. vypočtené poměry technických rezerv vůči pojišťnému a pasivům budou významně vyšší u českých pojišťných institucí než u slovenských (H_A). Dále je možné odvozeně ve velmi obecné rovině předpokládat, že financování českých pojišťných institucí bylo ve sledovaném období méně rizikové, s vytvořeným vyšším krytím pro případ výplaty pojišťných plnění, tj. že výše technických rezerv v poměru k pasivům českých pojišťných institucí bude vyšší (H_B).

2 Teoretická východiska vymezení technických rezerv v daňovém právu

V případě analýz dopadů právní regulace na jednání ekonomických subjektů je vždy nutné vymezit problematiku v rovině právní a ekonomické. Plné porozumění konkrétní problematice v oblasti analyzované právní úpravy je možné považovat za zcela klíčové, neboť její neznalost na velmi detailní úrovni může vést k nesprávným úsudkům. Například Koch (2018) uvádí, že v Německu je možné základ daně snížit pouze o dva druhy rezerv tzv. vyrovnávací rezervy (aj. equalization reserves) a rezervy na ztráty (aj. loss reserves), přičemž bez pochopení systematiky a teleologie nejenom německého zákona o daních z příjmů právnických osob (nj. Körperschaftsteuergesetz), ale i veřejno-právní úpravy pojišťného práva (například nj. Gesetz zur Modernisierung der Finanzaufsicht über Versicherungen) by mohlo vést k zavádějícím porovnáním.

2.1 Vymezení technických rezerv v českém a slovenském daňovém hmotném právu

Technické rezervy jsou v českém daňovém hmotném právu vymezeny zákonem č. 593/1992 Sb., o rezervách pro zjištění základu daně (dále i jen „ZOR“), konkrétně poté v § 6. Ve znění platném do 31.12.2019 ZOR *expressis verbis* uváděl, že daňově účinná výše technické rezervy je taková část, která je vytvořena podle právních předpisů upravujících účetnictví ve výši, ve které je zaúčtována podle těchto právních předpisů. *De facto* tak bylo možné odečíst od základu daně technické rezervy v ekonomicky odůvodnitelné výši, za předpokladu jejich zaúčtování v souladu se zákonem č. 563/1991 Sb., o účetnictví. Tato úprava je v českém daňovém právu platná od 1. 1. 2010 (Čechová a Příkryl, 2009). Změnou dotčeného ustanovení § 6 ZOR zákonem č. 364/2019 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti daní v souvislosti se zvyšováním příjmů veřejných rozpočtů, byla nově daňově uznatelná výše technických rezerv navázána na § 52 zákona č. 277/2009 Sb., o pojišťovnictví, respektive přesněji přímo výši technických rezerv tvořených dle směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/138/ES o přístupu k pojišťovací a zajišťovací činnosti a jejím výkonu (Solvency II) (například Daňhel, 2019). Od 1.1.2020 tak došlo ke snížení výše technické rezervy, jež představuje pro pojišťovnu daňově uznatelný náklad, na hodnotu dle přesně stanoveného rámce, tedy české pojistné instituce již nemají ve výši daňově účinných rezerv žádnou volnost.

Naproti tomu slovenská úprava sice nepoužívá samostatný právní předpis pro definici daňového režimu technických rezerv, ale rovněž je vymezuje, obdobě jako v případě České republiky, jako *lex specialis* k úpravě obecné, a to konkrétně v § 20 odst. 9 zákona č. 595/2003 Z.z., o daních z příjmů. Pro technické rezervy vytvářené slovenskými pojistnými institucemi platí, že je možné je odečíst od základu daně pouze do výše upravené zákonem č. 39/2015 Z.z., o pojišťovnictví, jež představuje transpozici výše uvedené směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/138/ES o přístupu k pojišťovací a zajišťovací činnosti a jejím výkonu (Solvency II) (Vidová a Horniaček, 2020). Úprava nastavená slovenským zákonodárcem tak *de facto* odpovídá vymezení daňové odečitatelnosti technických rezerv v českém ZOR platném od 1.1.2020 tj. po novelizaci, jež vyvolala značné diskuse v rámci české odborné veřejnosti.

2.2 Teoretické přístupy k měření vztahu technických rezerv a daňového práva

Aktuální doktrinální vymezení způsobu zkoumání vlivu hmotného daňového práva, v podobě daňové uznatelnosti, na výši tvořených technických rezerv, se v zásadě rozdělilo na dva obecné přístupy.

Základem prvního přístupu (Grace, 1990; Grace a Laverty, 2010; Kamiya a Milidonis, 2018; Da Silva Santos Curvello, Rodrigues a Da Silva Macedo, 2018; a další) je regresní analýza panelových dat rozdílu výše vytvořených technických rezerv v období t a jejich skutečné hodnoty v čase $t + x$, tj. v období nastání pojistné

události, jako vysvětlované proměnné, a jednotlivých vysvětlujících proměnných zaměřených na zdůvodnění uvedené odchylky. Jednou z vysvětlujících proměnných je mimo jiné i hodnota daňového koeficientu. Ta se však způsobem jejího určení liší a například Grace (1990) používá pro její určení zjednodušeně poměr celkového a čistého příjmu pojistné instituce. V pozdějších přístupech (Kamiya a Milidonis, 2018; Da Silva Santos Curvello, Rodrigues a Da Silva Macedo, 2018) se však poměrně jednotně vyskytuje pro vyjádření daňového koeficientu (poté označovaného jako daňový štít) poměr součtu (i) čistého příjmu a (ii) technických rezerv k hodnotě aktiv pojistné instituce. Všechny provedené analýzy, tj. Grace (1990), Grace a Laverty (2010), Kamiya a Milidonis (2018) a Da Silva Santos Curvello, Rodrigues a Da Silva Macedo (2018) potvrzují závislosti jimi sledovaného poměru, uvedeného výše na odchylku vytvořených technických rezerv a skutečné výše pojistného plnění a považují jev za významný.

Druhý z přístupů je běžným ověřením vztahu dummy proměnné zohledňující úpravu uznatelnosti daňových rezerv v daňovém hmotném právu a přímo výše vytvořené, respektive vykázané technické rezervy (Gaganis, Hasan a Pasiouras, 2016). Dummy proměnná jimi byla určena jako nabývající hodnot; 0 nebyly-li technické rezervy daňově účinné, 0,5 byly-li pouze částečné a 1 byly-li zcela daňově uznatelné bez omezení. Zajímavé je, že se touto metodou nepodařilo závislost výše technických rezerv a daňového režimu prokázat.

Pro doplnění je třeba uvést rovněž přístup Alhassan (2018) vycházející mimo jiné ze vztahu výše technických rezerv a jejich daňové uznatelnosti kombinovanou technikou dle Grace (2010) a Gaganis, Hasan a Pasiouras (2016), kdy při definici vysvětlované proměnné používá součtu (i) čistého příjmu pojistných institucí a (ii) technických rezerv opět ve vztahu k aktivům pojišťovny, ale při stanovení vysvětlující proměnné z výše technických rezerv k aktivům, přičemž také potvrzuje pozitivní korelaci obou shora zmíněných proměnných.

Druhý z přístupů se přitom jeví jako mnohem přesnější, neboť se snaží ověřit přímou závislost výše tvořených technických rezerv na hodnotě dummy proměnné nabývající hodnoty 0, 0,5 a 1 pro jednotlivé režimy definované daňovým hmotným právem v příslušné zemi, a uvedené závěry tak nejsou zkresleny jako v případě prvního z nastíněných přístupů. Ten lze totiž spíše považovat za nepřímé ověření určité úvahy, jelikož hodnota užívaného daňového koeficientu může být zkreslena jinými položkami ovlivňujícími základ daně z příjmů právnických osob či je možné uvažovat, že jmenovatel aktiv není obecně vhodný, jelikož vychází z předpokladu, že čím vyšší je hodnota aktiv, tím vyšší musí být nutně i základ daně z příjmů právnických osob konkrétní pojistné instituce. Jedná se tak o nepřímé odvození zavislosti z nepřímo odvozené výše základu daně z příjmů právnických osob, jenž nemusí být příliš přesné.

3 Empirická část

Na rozdíl od výše uvedených metodických přístupů byly pro účely provedení analýzy dopadů možnosti odečíst rezervy od základu daně z příjmů právnických osob na jejich výši vykazovanou českými a slovenskými pojišťovacími institucemi použito dvou poměrových ukazatelů, a to (i) technických rezerv k pojistnému v hrubé výši a (ii) technických rezerv k celkové hodnotě pasiv, jež byly následně pomocí deskriptivní statistiky vyhodnoceny a popsány (viz níže). Důvodem pro použití jiných metod, než jsou uvedeny v bodě 2.2, byl, v případě druhého z přístupů, zejména omezený počet pozorování v důsledku zaměření analýzy pouze na Českou a Slovenskou republiku, který by byl pro případnou robustní regresní analýzu výše tvořených technických rezerv nedostačující. První z přístupů poté nebyl považován z důvodu nedostatků nastíněných v bodě 2.2 za obecně vhodný.

3.1 Použité metody

Poměr technických rezerv k pojistnému v hrubé výši přitom reflektuje hodnotu technických rezerv přepočtených k rizikovosti uzavřených pojistných smluv a *per se* i objemu pojistných uzavřených pojistných kontraktů dané pojistné instituce, přičemž dané hodnoty je poté možné použít pro srovnání jednotlivých pojišťoven či v podobě popisně-statistických ukazatelů celého datového souboru i mezi Českou (v tabulkách a grafech jen „CZ“) a Slovenskou republikou (v tabulkách a grafech jen „SK“). Lze se tedy domnívat, že je daným poměrovým ukazatelem (i) možné ověřit hypotézu H_A . U pojistného přitom bylo předpokládáno v souladu s Cather (2018) ekonomicky racionální jednání pojišťoven, které zohledňují celkový rizikový profil pojištěného v hodnotě pojistného. Uzavírá-li tedy pojistná instituce smlouvu o pojištění určité pojistné situace, zohledňuje míru rizikovosti, pravděpodobnosti nastání pojištěné skutečnosti a profil pojištěného právě v hodnotě pojistného, jehož výše je *de facto* kladně korelována s hodnotou vytvořených technických rezerv.

V případě poměru (ii) technických rezerv k celkové hodnotě pasiv je výsledkem koeficient popisující rozložení cizích a vlastních zdrojů v rámci dotčené pojistné instituce, respektive reziduální hodnotu cizích zdrojů a vlastních zdrojů pojišťovny. Bude-li vycházeno z techniky zachycení rezerv v účetnictví pojistné instituce, kdy vytvořená technická rezerva představuje náklad na jedné straně a zvýšení hodnoty cizích zdrojů na straně druhé (Nagy a Cotlet, 2011), *stricto sensu* dochází ke snížení hospodářského výsledku v roce tvorby technické rezervy. V důsledku této účetní operace se poté snižuje disponibilní výsledek hospodaření, jenž může být posléze distribuován ve formě dividend. Jsou-li poté v důsledku vyšší hodnoty technických rezerv vypláceny nižší výše dividend akcionářům pojišťovnou, povede to *in fine* k zadržení i části finančních prostředků v pojistné instituci samotné. Lze tak dovodit, že pojistné instituce vykazující vyšší hodnoty technických rezerv mohou být považovány za zdravěji financované, respektive bezpečnější pro samotné

pojištěné. Uvedené je možné dovodit i ze samotného charakteru technických či běžných rezerv, jenž představují cizí zdroje *sui generis*, neboť oproti běžným cizím zdrojům nepředstavují závazek splatný ani jistý, ale jedná se o hypotetický závazek plynoucí z pojistně-matematického schématu pojištění, přičemž pojistná událost za dobu pojištění nemusí ani reálně nastat. Ze zmíněných důvodů se lze domnívat, že určený poměrový ukazatel by měl být dostatečný k ověření hypotézy H_B , nicméně jak bylo již uvedené výše v obecné rovině, ve formě rámcové prvotní indikace.

3.2 Popis datového souboru

Testovaný datový soubor byl představován 198 pozorováním (p_a), a to daty souhrnně za 22 pojistných institucí se sídlem v České (celkem 12) a Slovenské republice (celkem 10) za období let 2010 až 2018. V případě Slovenské republiky byly dvě pojistné instituce vyloučeny z datového souboru, neboť nebyla k dispozici data za celé sledované období.

Podmínkou pro zahrnutí konkrétní pojišťovny do datového souboru přitom byla nezbytnost poskytování životního a neživotního pojištění pojištěným, tj. kombinace obou základních druhů pojištění. Tato podmínka byla zvolena za účelem dosažení srovnatelnosti dat napříč pojistnými institucemi, neboť každý z výše uvedených druhů pojištění má jinou metodiku pro stanovení výše technické rezervy. Nejlépe by uvedené odlišnosti byly zobrazeny v analýze rozlišující mezi technickými rezervami vztahujícími se k životnímu, respektive neživotnímu pojištění samostatně, nicméně data, na jejichž základě by bylo možné provést testování stanovených hypotéz, nejsou veřejně k dispozici, neboť pojišťovnám není stanovena povinnost uvádět tato data samostatně za druhy pojištění.

Veškerá data byla převzata z výročních zpráv jednotlivých pojistných institucí dostupných ve výročních zprávách zpravidla na webových stránkách konkrétní pojišťovny či na serverech www.justice.cz či www.registeruz.sk.

3.3 Statistické výsledky

V prvé řadě byl vyhodnocen poměr technických rezerv a pojistného v hrubé výši. Výsledné statistické ukazatele v souladu s H_A ukazují významně vyšší průměrné hodnoty poměru technických rezerv a pojistného u českých pojistných institucí, nicméně za současné větší variability datového souboru. Například v roce 2018 dosahovaly české pojišťovny 5,9 x vyšší hodnoty poměru technických rezerv a pojistného oproti institucím slovenským, přičemž celková směrodatná odchylka datového souboru v daném roce byla 31,37 u českých pojišťoven a 1,36 u slovenských. Oproti českým pojistným institucím je u slovenských zřejmá nejenom nižší volatilita průměrných a mediánových hodnot v čase, ale zejména odchylek vůči průměru. Celkově lze H_A považovat za platnou. Výsledná výše použitých statistických ukazatelů je uvedena v Tab. 1.

Tab. 1 Poměr technických rezerv a pojistného

Ukazatel	Země	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Průměr	CZ	10,72	13,97	14,50	15,20	16,56	16,30	15,96	15,02	13,39
	SK	2,18	2,10	2,13	2,14	2,25	2,19	2,32	2,31	2,26
Směrodatná odchylka	CZ	20,44	29,51	30,83	34,04	38,10	38,34	37,55	34,77	31,37
	SK	1,18	1,20	1,40	1,39	1,48	1,51	1,47	1,48	1,36
Medián	CZ	3,41	3,43	3,71	3,83	3,92	3,18	2,96	3,11	3,16
	SK	1,98	2,04	2,20	2,05	2,18	2,06	2,15	2,04	2,07

Zdroj: Vlastní výpočty; převzatá data (bližší popis datového souboru v textu).

Vzhledem k vysoké míře variability datového souboru u českých pojistných institucí bylo dále zkoumáno, zda se tento jev vyskytuje v celé populaci, a to očištěním o extrémní hodnoty. V obou datových souborech, tj. s daty samostatně za české a slovenské pojišťovny, byla data očištěna o extrémní hodnoty shora. Došlo tedy k redukci počtu pozorování o 54 na 144 (p_b) se záměrem lepšího statistického popisu datového souboru na úrovni p_b .

Tab. 2 Poměr technických rezerv a pojistného očištěný o extrémní hodnoty

Ukazatel	Země	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Průměr	CZ	2,99	3,12	3,23	3,35	3,30	3,08	3,15	3,11	3,01
	SK	1,68	1,59	1,50	1,48	1,54	1,47	1,63	1,63	1,67
Směrodatná odchylka	CZ	1,23	1,12	1,29	1,36	1,39	1,39	1,53	1,59	1,59
	SK	0,79	0,84	0,87	0,81	0,81	0,75	0,69	0,67	0,68
Medián	CZ	3,00	2,97	2,89	3,52	3,45	3,04	2,89	2,75	2,52
	SK	1,72	1,59	1,72	1,83	1,98	1,83	1,93	1,85	1,85

Zdroj: Vlastní výpočty; převzatá data (bližší popis datového souboru v textu).

Výsledné hodnoty statistických ukazatelů u datového souboru p_b (viz Tab. 2) naznačují, že původní datový soubor p_a obsahuje výrazně vyšší hodnoty poměru technických rezerv a pojistného u 3 pojistných institucí, které následně ovlivňují celý datový soubor a zkreslují tak vypočtené průměrné a mediánové hodnoty a zejména poté míru variability datového souboru p_a . Nicméně i po očištění datového souboru na p_b lze pozorovat stále vyšší hodnoty statistických ukazatelů u českých pojistných institucí. I po provedeném statistickém očištění datového souboru na p_b lze potvrdit H_A a uzavřít tak, že české pojistné instituce tvořily vyšší hodnoty technických rezerv v letech 2010–2018, což mohlo být způsobeno výhodnějším režimem daňové uznatelnosti technických rezerv v zásadě v jakékoliv odůvodnitelné výši.

Dále bylo provedeno ověření H_B , tj. zda české pojistné instituce dosahovaly vyššího poměru technických rezerv k celkové výši pasiv, a to na plném datovém souboru p_a . Průměrné hodnoty poměru technických rezerv a pasiv jsou v případě českých institucí v souladu s očekáváním vyšší než u slovenských pojišťoven. Použitý ukazatel variability přitom nenaznačuje nevyrovnanost testovaného datového souboru p_a a nebylo důvodu redukovat datový soubor na p_b . Souhrnné výsledné hodnoty jsou zobrazeny v Tab. 3.

Tab. 3 Poměr technických rezerv a pasiv

Ukazatel	Země	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Průměr	CZ	0,72	0,73	0,73	0,73	0,71	0,71	0,72	0,72	0,70
	SK	0,63	0,62	0,57	0,57	0,57	0,56	0,60	0,61	0,63
Směrodatná odchylka	CZ	0,15	0,14	0,13	0,15	0,18	0,19	0,19	0,21	0,21
	SK	0,21	0,22	0,20	0,19	0,19	0,20	0,18	0,17	0,16
Medián	CZ	0,71	0,74	0,73	0,74	0,75	0,76	0,76	0,76	0,74
	SK	0,71	0,71	0,61	0,61	0,59	0,59	0,60	0,61	0,66

Zdroj: Vlastní výpočty; převzatá data (bližší popis datového souboru v textu).

Na základě výše uvedených hodnot statistických ukazatelů poměru technických rezerv a pojistného, respektive pasiv byla H_A , na plném i redukovaném datovém souboru (p_a i p_b), a H_B ověřeny.

4 Závěr

Článek se zabývá *in genere* problematikou vlivu daňového hmotného práva na výši tvořených technických rezerv pojistnými institucemi, specificky se poté soustřeďuje na skutečnost, zda české pojistné instituce tvořily v průběhu sledovaného období (2010-2018) vyšší technické rezervy v porovnání se slovenskými pojišťovnami a zda dosahovaly větší míry objemu alokovaných technických rezerv ve vztahu k pasivům pojistné instituce, neboť tato skutečnost byla použita jako stěžejní argument zákonodárce v České republice k novelizaci ustanovení hmotného daňového práva, jenž umožňovalo odečíst od základu daně z příjmů právnických osob *de facto* jakékoliv technické rezervy, jež byly ekonomicky oddůvodnitelné, za předpokladu jejich zachycení v účetních knihách pojišťovny. Za účelem ověření bylo použito dvou poměrových ukazatelů s jejich následným zprůměrováním na celý datový soubor samostatně za (i) české a (ii) slovenské pojistné instituce. Jednalo se o poměr technických rezerv vůči pojistnému (H_A) a poměr technických rezerv k pasivům (H_B). Dle stanovených hypotéz (H_A i H_B) bylo očekáváno, že výsledné hodnoty obou poměrů budou vyšší v případě českých pojistných institucí, neboť úprava v českém daňovém právu z hlediska daňové účinnosti technických rezerv byla významně benevolentnější než slovenská. Obě stanovené hypotézy, H_A

i H_B , byly ověřeny. V případě H_A poté, jak na plném (p_a) i tak redukovaném datovém souboru (p_b), jenž byl očištěn o extrémy.

Z uvedených výsledků bylo zřejmé, že české společnosti dosahovaly vyššího poměru technických rezerv k pojistnému, nicméně po následném očištění datového souboru p_b , z důvodu extrémních hodnot vykazovaných několika málo pojišťovnami, byly průměrné hodnoty (i) českých a (ii) slovenských pojišťoven velmi blízké, byť stále mírně vychýlené ve prospěch českých. Mělo-li by být zváženo, zda úprava v ZOR provedená českým zákonodárcem byla nutná, jak ostatně tvrdilo Ministerstvo financí ČR, neboť docházelo ke zneužívání předmětného ustanovení, lze dovodit, že pozornost měla být spíše zaměřena na ty subjekty, jež vykazovaly neobvyklou výši technických rezerv v poměru k pojistnému. Provedení změny *en bloc*, která dopadla na veškeré české pojistné instituce, nemuselo být z hlediska jejího dopadu zrovna nejvhodnější. Je nicméně nutné uvést i limity nastíněné analýzy, neboť přestože výsledné hodnoty statistických ukazatelů byly ve sledovaném období vyšší u českých pojistných institucí, daňová uznatelnost není jistě jediným faktorem majícím vliv na výši technických rezerv. Jak je i nastíněno výše, významnější odlišnosti je možné pozorovat například v tvorbě technických rezerv u životních a neživotních složek pojištění, skladbě poskytnutých pojistných produktů, aj. Vzhledem ke zvolené metodice výběru jednotlivých pojistných institucí do datového souboru, lze však předpokládat, že tyto odlišnosti by neměly být významného charakteru. Přesnějšího ověření by přitom bylo možné dosáhnout pouze s daty zohledňujícími uvedené nedostatky (ta však nejsou aktuálně veřejně dostupná).

Vzhledem ke krátkému období platnosti nových pravidel pro daňovou uznatelnost technických rezerv v České republice by bylo vhodné s odstupem několika let provést další statistické vyhodnocení vlivu daňového práva na tuto problematiku, a to například probit regresním modelem, respektive regresním modelem s dummy proměnnou (viz Gaganis, Hasan a Pasiouras, 2016) zachycujícím účinnost zákona č. 364/2019 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti daní v souvislosti se zvyšováním příjmů veřejných rozpočtů, jímž byla uznatelnost technických rezerv v České republice omezena. Tento typ analýzy přitom nebylo možné nyní provést z důvodu příliš krátkého období mezi nabytím účinnosti výše uvedeného právního předpisu a datem publikování tohoto článku.

Literatura

- ALHASSAN, A. L., 2018. Loss reserving behaviour in insurance markets: Evidence from Mauritius. *Managerial & Decision Economics*. Roč. 39, č. 7, s. 805–813. doi: 10.1002/mde.2963.
- BLÁHOVÁ, M., MAJTÁNOVÁ, A., 2009. Technical reserves in the insurance services – comparison of national limits in the selected EU countries. *Acta Scientiarum Polonorum, Oeconomia*. Roč. 8, č. 1, s. 5–16.
- CATHER, D. A., 2018. Cream skimming: Innovations in insurance risk classification and adverse selection. *Risk Management and Insurance Review*. Roč. 21, č. 2, s. 335–366. doi: 10.1111/rmir.12102.
- ČECHOVÁ, J., PŘIKRYL, V. 2009. Některé změny, které přinesl zákon o pojišťovnictví, a zákon o změně zákonů v souvislosti s přijetím zákona o pojišťovnictví. *Pojistné rozpravy: pojistné teoretický bulletin*. Roč. 2009, č. 25, s. 32–46.
- DA SILVA SANTOS CURVELLO, R., RODRIGUES, A., DA SILVA MACEDO, M., A., 2018. Loss Reserve Error in the Brazilian Insurance Market: empirical evidence of the response to economic and tax regulations. *Revista Brasileira de Gestão de Negócios*. Roč. 20, č. 4, s. 550–572. doi: 10.7819/rbgn.v0i0.2942.
- DANĚL, J., 2019. O důsledcích zdanění rezerv pojišťoven. *Hospodářské noviny iHned.cz* [online]. [vid. 12. 4. 2020]. Dostupné z: <<https://archiv.ihned.cz/c1-66628080-o-dusledcich-zdaneni-rezerv-pojistoven>>.
- ENGLAND, P. D., VERRALL, R. J., WÜTHRICH, M. V., 2019. On the lifetime and one-year views of reserve risk, with application to IFRS 17 and Solvency II risk margins. *Insurance: Mathematics and Economics*. Roč. 85, s. 74–88. doi: 10.1016/j.insmatheco.2018.12.002.
- GAGANIS, Ch., HASAN, I., PASIOURAS, F., 2016. Regulations, institutions and income smoothing by managing technical reserves: International evidence from the insurance industry. *Omega*. Roč. 59, s. 113–129. doi: 10.1016/j.omega.2015.05.010.
- GLÁSEROVÁ, J., VÁVROVÁ, E., 2013. Accounting and tax implications of the creation and use of technical provisions of commercial insurance companies. *Acta Universitatis agriculturae et silviculturae Mendeliana Brunensis*. Roč. LXI, č. 7, s. 2123–2131. doi: 10.11118/actaun201361072123.
- GRACE, E., 1990. Property-Liability Insurer Reserve Errors: A Theoretical and Empirical Analysis. *The Journal of Risk and Insurance*. Roč. 57, č. 1, s. 28–46. doi: 10.2307/252923.

- Hájek, J.: *Vliv daňové uznatelnosti na výši technických rezerv tvořených českými a slovenskými pojišťovnami*.
- GRACE, M. F., LEVERTY, J. T., 2010. Political Cost Incentives for Managing the Property-Liability Insurer Loss Reserve. *Journal of Accounting Research*. Roč. 48, č. 1, s. 21–49. doi: 10.2139/ssrn.1448888.
- HALLER, A., 2003. Accounting in Germany. In: WALTON, P., HALLER, A., RAFFOURNIER, B. *International Accounting*. 2. vydání. London: Cengage Learning EMEA.
- HELLMAN, N., 2008. Accounting conservatism under IFRS. *Accounting in Europe*. Roč. 5, č. 2, s. 71–200. doi: 10.1080/17449480802510492.
- HUDÁKOVÁ, M., ADAMKO, J., 2016. Technical reserves in insurance and Slovak insurance market. *Economic Annals-XXI*. Roč. 162, č. 11–12, s. 98–103. doi: 10.21003/ea.V162-20.
- KAMIYA, S., MILIDONIS, A., 2018. Actuarial Independence and Managerial Discretion. *The Journal of Risk and Insurance*. Roč. 85, č. 4, s. 1055–1082. ISSN: 0022-4367. DOI:10.1111/jori.12199.
- KOCH, R., 2018. *Insurance law in Germany*. Aphen aan den Rijn: Wolters Kluwer.
- MATOUŠEK, J., 2019. *Vláda schválila změnu zdanění technických rezerv pojišťoven. Je to trest za obezřetnost, říká ČAP* [online]. [vid. 12. 4. 2020]. Dostupné z: <<https://www.investujeme.cz/clanky/vlada-schvalila-zmenu-zdaneni-technickych-rezerv-pojistoven/>>.
- MFČR [Ministerstvo financí České republiky], 2019. *Navrhujeme jasná pravidla pro zdanění pojišťoven* [online]. [vid. 12. 4. 2020]. Dostupné z: <<https://www.mfcr.cz/cs/aktualne/v-mediich/2019/navrhujeme-jasna-pravidla-pro-zdaneni-po-36025>>.
- NAGY, M. C., COTLET, D., 2011. Specific aspects of the technical reserves of insurance accounting. *Annals of the University of Petroșani, Economics*. Roč. 11, č. 1, s. 171–178.
- VIDOVÁ, M., HORNIAČEK, P., 2020. *Komentár k ZDP § 20 Rezervy a opravné položky* [online]. [vid. 12. 4. 2020]. Dostupné z: <https://www.uad.sk/33/komentar-k-zdp-20-rezervy-a-opravne-polozky-uniqueidmRRWSbk196FPkyDafLfWAE1d2WUUFdAbhCKOOxBuxkGsR3ivcULieA/?uri_view_type=19>.

Effect of tax deductibility on technical reserves recognized by Czech and Slovak insurance companies

Jan Hájek

Abstract:

The paper describes the influence of a tax law on the technical reserves recorded by the Czech and Slovak insurance companies. Specifically using technical reserves to insurance payments respectively to liabilities ratio it verifies whether the rules covered by the respective tax law might have influence the values of the technical reserves created. The Czech and Slovak insurance companies were chosen due to their different tax regime for the whole analyzed period (2010 – 2018). Whereas the Slovakia linked the amount of tax deductible technical reserves to the Directive 2009/138/EC of the European Parliament and of the Council of 25 November 2009, the Czech tax law allowed to deduct from the corporate income tax base any value reasonably justifiable. The results of the statistical analysis indicate influence of the tax regime of the technical reserves deductibility as the Czech insurance companies were achieving significantly higher values of the technical reserves to insurance payment ratio in comparison to the Slovak insurance companies where the tax regime had been stricter.

Keywords: Technical reserves; Corporate income tax; Czech Republic; Slovakia

JEL Classification: H20, H26, K34.